

ZBORNÍK

**SLOVENSKÉHO
NÁRODNÉHO
MÚZEA**

**ANNALES
MUSEI
NATIONALIS
SLOVACI**

**ARCHEOLÓGIA
20**

**ROČNÍK
C IV – 2010**

ZBORNÍK

SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA

C IV – 2010

ARCHEOLÓGIA

20

Redakčná rada

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (predseda), PhDr. Beata Egyházy-Jurovská,
PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD., Doc. PhDr. Dušan Čaplovič, DrSc., PhDr. Štefan Holčík,
CSc., PhDr. Vladimír Turčan, PhDr. Ladislav Veliačik, DrSc.

Zostavovateľ

PhDr. Vladimír Turčan

Autori fotografií: Radoslav Čambal, Miroslava Daňová, Igor Choma

Autori kresieb: Igor Bazovský, Radoslav Čambal, Zdeněk Farkaš,
Lucia Hlavenková, Jana Hritzová, Anita Kozubová, Peter Šimčík

Mapový podklad: Martin Bartík

Preklad do nemeckého

a anglického jazyka: Mgr. Jana Kličová

Neprešlo jazykovou úpravou

Layout, tlač: SINEAL, spol. s r.o., Bratislava

Vydalo: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava 2010

Náklad: 400 kusov

© Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava 2010

ISBN 978-80-8060-254-3

O B S A H – I N H A L T

ŠTÚDIE

<i>Zdeněk Farkaš: Medený sekeromlat zo Studienky</i>	7
<i>Eine kupferne Schaftlochaxt aus Studienka</i>	10
<i>Róbert Malček: Zvieracia plastika badenskej kultúry z Lieskovca</i>	11
<i>Tierplastik der badener Kultur aus Lieskovec</i>	16
<i>Juraj Bartík – Marcus Schreiner: Ein Bronzehortfund aus Gemeinde Lubá</i>	17
<i>Hromadný nález bronzových predmetov z obce Lubá</i>	31
<i>Lucia Hlavenková: Hradisko kultúry stredodunajských popolnicových polí v Marianke</i>	
– 1. časť (typologicko-chronologická analýza)	33
<i>Die Höhensiedlungen der mitteldonauländischen Urnenfelderkultur in Marianka</i>	
– 1. Teil (Eine typologisch-chronologische Analyse)	44
<i>Anita Kozubová: Hroby so železnými sekerkami na pohrebiskách zo staršej doby železnej</i>	
<i>v karpatsko-dunajskom priestore</i>	47
<i>Gräber mit Eisenäxten auf früheisenzeitlichen Gräberfeldern im Karpaten-Donauraum</i>	65
<i>Eva Kolníková – Branislav Kovár: Laténske mince v bratislavskom Podhradí</i>	69
<i>Latènezeitliche Münzfunde aus der bratislavaer Vorburg</i>	73
<i>Igor Bazovský – Miroslava Daňová: Antické pečatné prstene z Bratislavy-Rusoviec</i>	75
<i>Antike Siegelringe aus Bratislava-Rusovce</i>	80
<i>Miroslava Daňová – Radoslav Čambal – Vladimír Turčan: Súbor predmetov z bratislavského Hradného kopca</i>	81
<i>Eine Kollektion von Gegenständen aus dem bratislavaer Burghügel</i>	88
<i>Mário Bielich – Kristián Elschek – Peter Šimčík: Včasnostredoveké objekty z Chorvátskeho Grobu,</i>	
<i>miestnej časti Čierna voda</i>	89
<i>Frühmittelalterliche Objekte aus Chorvátsky Grob, Ortsteil Čierna voda</i>	98
<i>Július Vavák: Včasnostredoveké osídlenie v Pezinku</i>	99
<i>Frühmittelalterliche Besiedlung in Pezinok</i>	111
<i>Radoslav Čambal – Igor Choma: Románsky meč a hlavica meča z Bacúrova</i>	113
<i>Ein romanisches Schwert und ein Knauf des Schwertes aus Bacúrov</i>	117
<i>Juraj Malec: Drobné stredoveké fortifikácie na strednom Považí (12. stor. – pol. 16. stor.)</i>	119
<i>Kleine mittelalterliche Fortifikationen im mittleren Waaggebiet (12. Jahrhundert – Mitte des 16. Jahrhunderts)</i>	136

KOLOKVIUM

Germánska keramika zo sídlisk záverečného horizontu svébskeho osídlenia
Germanische Keramik aus Siedlungen des Schlusshorizontes von swebisher Besiedlung

<i>Vladimír Turčan: Ôsmy ročník kolokvií k problematike germánskej keramiky.....</i>	<i>139</i>
<i>Achter Jahrgang der Kolloquien zur Problematik der germanischen Keramik</i>	<i>140</i>
<i>Ján Beliak: Germánske osídlenie v Štúrove a na dolnom Pohroní v staršej dobe rímskej.....</i>	<i>141</i>
<i>Germanische Besiedlung im Štúrovo und unterem Gran-Gebiet in der älteren römischen Kaiserzeit.....</i>	<i>148</i>
<i>Klára Kuzmová: Nálezy terra sigillata a jej napodobenín z germánskych sídlisk v Bíni</i>	<i>175</i>
<i>Funde von Terra sigillata und deren Nachahmungen aus germanischen Siedlungen in Bíňa.....</i>	<i>178</i>
<i>Vladimír Turčan: Osídlenie z doby rímskej v Bíni (stručný prehľad).....</i>	<i>179</i>
<i>Römisch-kaiserzeitliche Besiedlung in Bíňa (kurze Übersicht)</i>	<i>184</i>

VČASNOSTREDOVEKÉ OSÍDLLENIE V PEZINKU*

JÚLIUS VAVÁK

Keywords: *Pezinok, settlement, Early Middle Ages.*

Abstract: *In a Slavic settlement in Pezinok, location Mahulanka, three features were uncovered on an area sized 600 x 130 m. Two of them were probably relics of aboveground dwellings. Basing on pottery, the settlement dates from the 2nd half of the 7th century or from the 8th century. The inventory also comprised a casting mould, and lead beads which may be assigned to the Slavic occupation. The early medieval settlement activity in Pezinok is documented by shards from the location Grinava – “Šúrske”. The finds from the northern part of the historical downtown are more recent, dating from the Great Moravian or post-Great Moravian periods.*

Malokarpatské múzeum v Pezinku v roku 2005 vykonalo zisťovací výskum v Pezinku, poloha Mahulanka (obr.1). Archeologickým výskumom sa zistili objekty z včasného stredoveku a novoveku. Odkryvu predchádzal od roku 2003 prieskum, počas ktorého sa zistilo osídlenie zo staršieho eneolitu, doby laténskej a z vrcholného až neskorého stredoveku. Identifikácia náleziska však súvisí predovšetkým s rozpoznaním včasnostredovekého osídlenia, ktoré sme v Pezinku doposiaľ nepoznali (Vavák 2006; Farkaš/Vavák/Wittgrüber 2008, 8, 16–18). Lokalita sa nachádza za železničnou stanicou na rovine, ktorá je ornou pôdou, vedľa oplotenia bývalých Vinárskych závodov, v nadmorskej výške 148-149 m n. m.

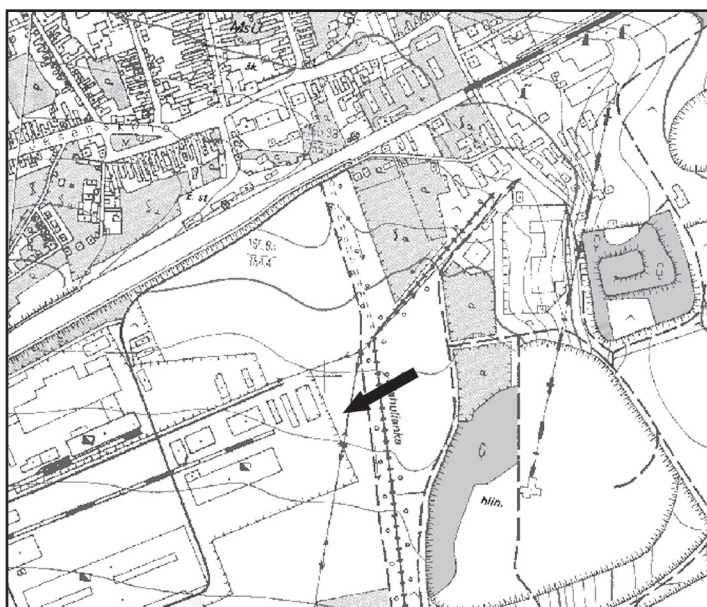
Počas výskumu boli vytýčené dve sondy pri SV strane oplotenia areálu Malokarpatskej vinohradníckej spoločnosti, a.s., ktorá bola užívateľom pozemku (obr. 2; 3).¹

Popis sond a nálezov**Sonda I/05**

Bola orientovaná v smere cca SSZ-JJV (obr. 4: 1). Hĺbená bola pozdĺž betónového oplotenia vo vzd. 560 cm na dĺžku 51,2 a šírku 4,8 m. Ornica sa odstránila mechanizmom UDS v priemere do hĺbky okolo 40 – 50 cm, t. j., temer všade až na žlté ílovité podložie. V sonde sme natrafili na slovanský objekt 3/05.

Objekt 3/05

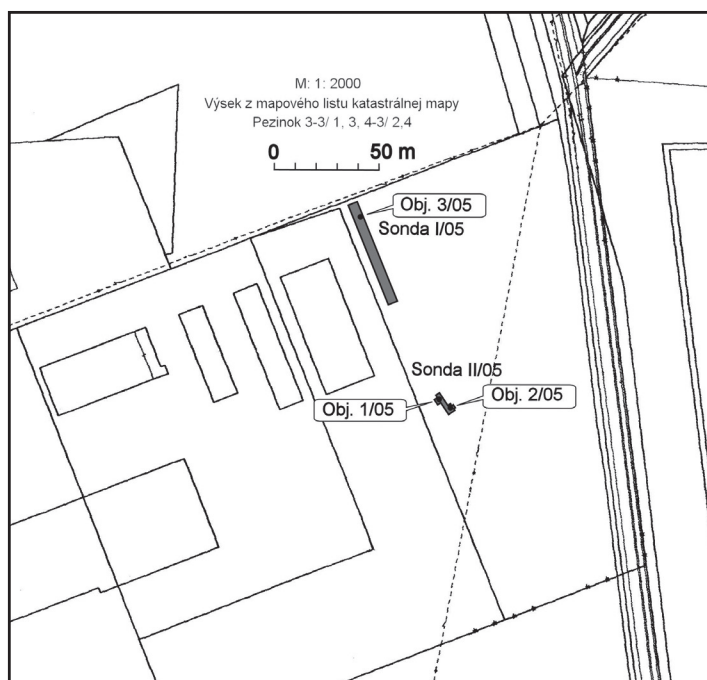
Bol zachytený ako plytký zásah oválneho tvaru len zo SSZ polovice (druhá polovica bola odstránená počas ručného znižovania terénu), dĺžka 126,5 cm, zachovaná šírka 37 cm, hĺbka 4 cm (obr. 5: 3, 6). Objekt bol vyplnený tmavošedou zemínou s uhlíkmi, črepmi a kosťami zvierat. Zdá sa, že objekt mohli porušiť novoveké zásahy.

Obr. 1 Pezinok. Poloha Mahulanka. Oblasť výskumu označená šípkou

Opis nálezov²:

1. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií a vlnoviek, farba hnedá (obr. 8: 1);
2. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií a vlnoviek, farba hnedá (obr. 8: 2);
3. Črep z tela zdobený zväzkom rytých vlnoviek, farba hnedá (obr. 8: 3);
4. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií, farba hnedá (obr. 8: 4);
5. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií, farba šedá (obr. 8: 5);
6. Črep z von vyhnutého hrdla s hraneným okrajom, zvnútra je zdobený zväzkom vlnoviek, farba tmavošedá (obr. 8: 6);
7. Črep z taniera, farba hnedá (obr. 8: 7);
8. Črep z masívneho dna nádoby, farba hnedá (obr. 8: 8);
9. Črep z dna, farba hnedá (obr. 8: 9);
10. Črep tela s prímiesou tuhy, farba šedá, hr. 8 mm;
11. Tri črepy z tiel, jeden farba svetlohnedá, hr. 9-10 mm, dva farba hnedá, hr. 9-10 mm, 10-11 mm;
12. Dva zlomky mazanice, či pórovitých črepov bez ostriva a sludy, farba šedá a hnedá.

Obr. 2 Pezínok. Poloha Mahulanka. Oblasť výskumu so sondami a objektmi na katastrálnej mape

Sonda II/05

Bola orientovaná v smere cca SZ-JV blízko betónového oplotenia (Obr. 4: 2). Najskôr bola hĺbená na dĺž. 11,15 m, š. 1,95 m, max. šírka po rozšírení 4,45 m. Sonda bola orientovaná podľa príznakov tmavej zeminy ako i črepového materiálu, ktoré predpokladali existenciu objektov (Obj. 1 a 2/05), zachytených na opačných koncoch sondy, ktoré sa rozšírili (rozmery rozšírenia 1,8 x 3,04 m a 256 x 385 m). Pôvodná sonda bola vyhlbená mechanizmom UDS do hĺ. 26 – 38 cm, v nej sa črtali objekty v ílovitom podloží, rozšírenia sa vypracovali ručne.

Objekt 1/05

Črtal sa ako plytký zásah nepravidelného oválneho tvaru s dĺžkou 144 cm, šírka 110 cm, hĺbka 8 cm (obr. 5: 1, 4). Orientácia Z-V. Na S a SV, časti sa objekt plynulo strácal, tu sa na dne objavil zhhluk okruhliakov. Vyplňala ho zemina čiernej farby s množstvom uhlíkov, hrudkami drobnej mazanice, črepovým materiálom, ojedinele sa vyskytli i zlomky kostí zvierat, zlomok rotačného žarnova. Črepy a uhlíky sa nachádzali i v priestore okolo objektu, vo vypracovanom rozšírení, pri začisťovaní sa postupne vytrácali.

Opis nálezov:

1. Horná tretina esovito profilovanej nádoby. Okraj je žliabkovitý, telo je zdobené zväzkom rytých línií a vlnoviek, farba zvonku hnedá, zvnútra šedá (obr. 6: 1);
2. Črep z von vyhnutého hrdla so žliabkovitým okrajom, farba hnedá (obr. 6: 2);
3. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií a vlnoviek, farba zvonku hnedá, zvnútra šedá (obr. 6: 3);
4. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií, farba zvonku šedá, zvnútra hnedá (obr. 6: 4);
8. Horná časť esovito profilovanej nádoby s odlomeným okrajom. Hmota bez prímiesi kamienkov a sludy, prepálená, pórovitá, farba zvonku šedo-hnedá, zvnútra tmavošedá (obr. 6: 5);
6. Črep z oblého okraja pražnice, farba šedo-hnedá (obr. 6: 6);
7. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií a vlnoviek, farba zvonku hnedá, zvnútra šedá (obr. 6: 7);
8. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií a vpichmi, farba hnedá (obr. 6: 8);
9. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií, farba zvonku šedá, zvnútra hnedá (obr. 6: 9);
10. Črep z tela zdobený vpichmi, farba hnedá (obr. 6: 10);
11. Zlomok kamenného rotačného žarnova s kruhovým otvorom, farba šedá, rozmery: 141 x 121 x 25 mm (obr. 6: 15);
12. Črep z hrdla s oblým okrajom, farba hnedá, hr. 6 mm;
13. Črep z rozhrania hrdla a tela, farba zvonku hnedá, zvnútra šedá, hr. 10 mm;
14. Črep z tela, bez ostriva, sludy, farba hnedá, hr. 8-10 mm;
15. Štrnásť črepov z tiel, desať farba zvonku hnedá, zvnútra šedá, hr. 6-10 mm, 7-8 mm, 8-9 mm, štyri hr. 9 mm, 9-12 mm, 11-13 mm, 13 mm; štyri farba hnedá, hr. 8-11 mm, 9-10 mm, 10 mm, 10-11 mm;
16. Črep z tela s obsahom tuhy, farba šedá, hr. 9-10 mm;
17. Črep, prípadne mazanica s rovnou stranou, farba hnedá, hr. 10 mm;
18. Dva črepy alebo zlomky mazanice, pórovité bez prímiesi sludy a kamienkov, farba hnedá, šedo-hnedá;
19. Šesť drobných hrudiek mazanice, hnedej až šedo-hnedej farby.

Pri začisťovaní objektu sa v jeho bezprostrednom okolí zachytili nasledovné črepy, ako i zlomky zvieracích kostí, nálezy zjavne súviseli s objektom:

20. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií a vlnoviek, farba hnedá (obr. 6: 11);
21. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií a vlnoviek, farba hnedá (obr. 6: 12);
22. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií, farba zvonku hnedá, zvnútra šedá (obr. 6: 13);
23. Črep z tela zdobený zväzkom rytých vlnoviek, farba zvonku hnedá, zvnútra šedá (obr. 6: 14);
24. Črep z hrdla, okraj odlomený, farba šedá, hr. 7-8 mm;
25. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií, farba hnedá, hr. 9 mm.
26. Desať črepov z tiel, osem farba hnedá, hr. 7-10 mm, 8-9 mm, 8-12 mm, 9-10 mm, dva 11 mm, 11-12 mm, 17 mm, jeden farba šedá, hr. 8-10 mm, jeden farba zvonku hnedá, zvnútra šedá, hr. 10 mm.

Objekt 2/05

Črtal sa ako plytký zásah oválneho tvaru s dĺžkou 285,5 cm, šírka (s výčnelkami) 225 cm, hĺbka 13-14 cm (obr. 5: 2, 5). Orientácia Z-V. Objekt vyplňala zemina čiernej farby s obsahom množstva uhlíkov, početného črepového materiálu, drobnými hručkami mazanice, lomového kamenia, zlomkov kostí zvierat. Na východnom okraji sa nachádzal nevýrazný kruhovitý výbežok s priemerom 20 cm, zahĺbený 1 cm do ílu, obsahujúci šedo-hnedú zeminu. Objekt bol takmer celý zachytený v rozšírení sondy.

Opis nálezov:

1. Tri črepy z hornej tretiny esovito profilovanej nádoby, okraj je žliabkovitý, telo je zdobené zväzkom rytých línií a vlnoviek, farba šedá a šedo-hnedá (obr. 7: 1);
2. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií, farba hnedá (obr. 7: 2);
3. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií, farba hnedá (obr. 7: 3);
4. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií, farba hnedá (obr. 7: 4);
5. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií, farba šedo-hnedá (obr. 7: 5);
6. Črep z tela zdobený zväzkom rytých vlnoviek, farba šedo-hnedá (obr. 7: 6);
7. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií a vlnoviek, farba hnedá (obr. 7: 7);
8. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií a vlnoviek, farba zvonku hnedá, zvnútra šedá (obr. 7: 8);
9. Črep z tela taniera, farba hnedá (obr. 7: 9);
10. Črep z dna masívnej nádoby, dno je mierne konkávne, farba hnedá (obr. 7: 10);
11. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií, farba hnedá, hr. 5 mm;
12. Masívny črep z tela nádoby s odsadením, farba hnedá, hr. 13-15 mm;
13. Dva črepy z von vyhnutých hrdiel, okraje odlomené, farba hnedá, hr. 4 mm, 7 mm;
14. Črep z hrdla, okraj odlomený, farba hnedá, hr. 6-7 mm;
15. Črep z tela či dna, masívny, opatrený rytou líniou farba zvonku hnedá, zvnútra šedá, hr. 12-15 mm;
16. Črep z tela sekundárne prepálený, farba šedá, hr. 8 mm;
17. Tridsať črepov z tiel, jeden farba tmavošedá, hr. 6-8 mm, dva farba zvonku hnedá, zvnútra šedo-hnedá, hr. 6 mm, jeden farba zvonku šedá, zvnútra tmavošedá, hr. 6-9 mm, šesť farba šedo-hnedá, hr. 4 mm, tri 6-7 mm, 8 mm, 8-11 mm, štyri farba šedá, hr. 6-7 mm, 6-8 mm, 8 mm, 8-9 mm, trinásť farba hnedá, hr. 6 mm, 6-7 mm, 6-9 mm, dva 7 mm, 7-8 mm, 8-9 mm, 9 mm, dva 9-10 mm, 9-11 mm, 14-17 mm, 17 mm; tri drobné zlomky, farba hnedá;
18. Štyri črepy zrejme z dna nádoby, odlúpená stena, farba hnedá, hr. 5-6 mm;
19. Dva črepy z dna, farba hnedá, hr. 9-10, 10-12 mm;
20. Šesťdesiat drobných zlomkov mazanice, hnedej až šedo-hnedej farby.

Zber

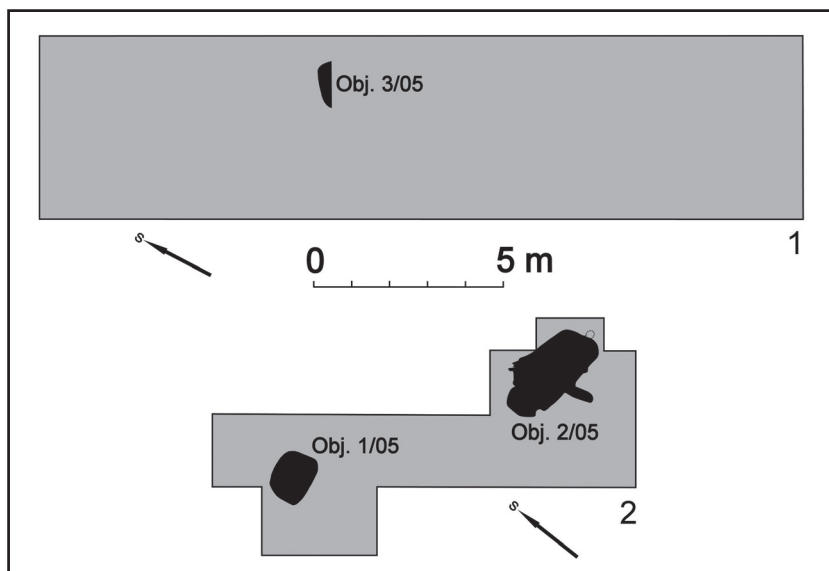
Počas zberu sme získali početný keramický materiál zo sídliska. Jeho časť prinášame v zozname predmetov. Nálezy sa nachádzali na ploche v polygóne s rozmermi okolo 600x130 m. Kamenná forma a koráliky sa našli v centrálnej oblasti polygónu.

Obr. 3 Slovanské náleziska v Pezinku. Vyznačený polygón zachytáva zberom zistený rozsah osídlenia na Mahulanke

Výber nálezov:

1. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií a vpichmi, farba hnedá (obr. 9: 1; Vavák 2006, obr. 128: 14);
2. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií, farba hnedá (obr. 9: 2);
3. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií a vlnoviek, farba šedá (obr. 9: 3);
4. Črep z tela zdobený zväzkami rytých vlnoviek, farba šedo-hnedá (obr. 9: 4);
5. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií a vlnoviek, na črepe je reparačný otvor, farba hnedá (obr. 9: 5);
6. Črep z tela zdobený zväzkami rytých vlnoviek, farba hnedá (obr. 9: 6);
7. Črep z hrdla so zaobleným okrajom, zvnútra zdobený zväzkom rytých línií, farba šedo-hnedá (obr. 9: 7);
8. Črep z hornej časti esovito profilovanej nádoby, okraj žliabkovitý, zdobe-

Obr. 4 Pezinok. Poloha Mahulanka. Sonda I/05 na úseku 0-20 m, 2: Sonda 11/05

15. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií, farba zvonku hnedá, zvnútra tmavošedá (Vavák 2006, obr. 128: 7);
16. Črep z tela zdobený zväzkami na seba napojených rytých vlnoviek, farba hnedá (Vavák 2006, obr. 128: 8);
17. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií a vlnoviek, farba hnedá (Vavák 2006, obr. 128: 9);
18. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií, farba hnedá (Vavák 2006, obr. 128: 10);
19. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií, farba zvonku hnedá, zvnútra šedá (Vavák 2006, obr. 128: 11);
20. Črep z tela zdobený zväzkom rytých vlnoviek, farba zvonku hnedá, zvnútra tmavošedá (Vavák 2006, obr. 128: 12);
21. Črep z tela zdobený azda zväzkom vysokých rytých vlnoviek, farba zvonku hnedá, zvnútra tmavošedá (Vavák 2006, obr. 128: 13);
22. Poškodená polovica dvojdielnej kamennej formy na odlievanie krúžkov, na boku a hornej časti sa zachovali zvyšky bieleho kovu v otvoroch, azda fixovacie kolíky. Farba šedo-modrá, rozmery 43 x 47,5 x 13,5 mm (obr. 7:10);
23. Olovený korálik s krémovou patinou, dĺ. 18 mm, pr. 14-20 mm (obr. 7:11);
24. Olovený korálik s krémovou patinou, dĺ. 18,5 mm, pr. 18,5 mm (obr. 7:12).

Objekty

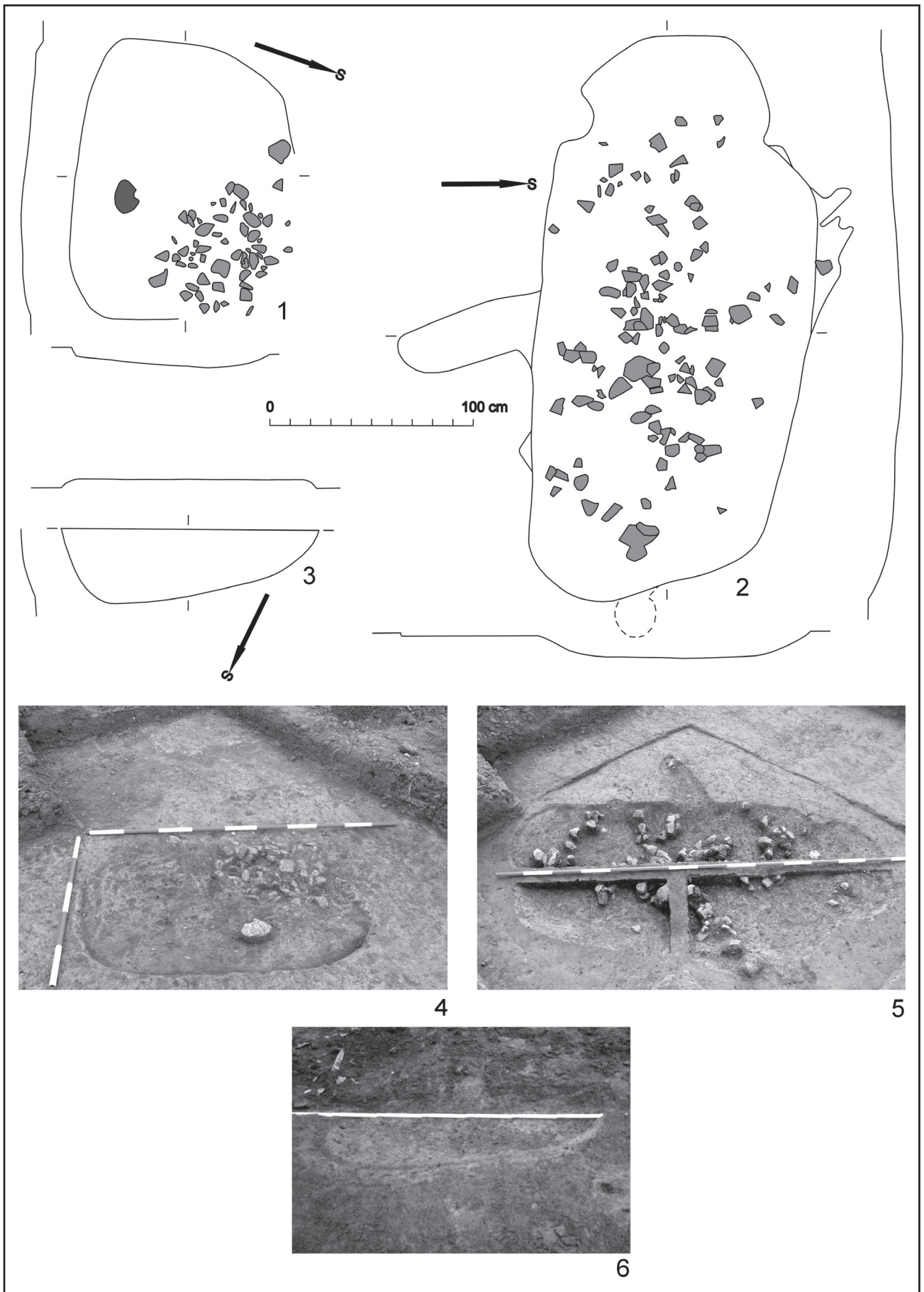
Počas zberu v rokoch 2003-2005 sa nám podarilo zachytiť v inundácii dnes odkloneného potoka v polohe Mahulanka slovanské sídlisko, ktoré bolo následne skúmané malým zisťovacím výskumom v roku 2005 (obr. 1). V dvoch sondách sa podarilo zachytiť tri archeologické objekty (obr. 2; 4). Obj. 1/05 (obr. 5: 1, 4) predstavoval plytkú oválnu jamu (144 x 110 cm, hĺ. 8 cm). Bol zrejme súčasťou väčšieho orbou porušeného objektu, na čo poukazujú i nálezy keramiky a kostí v jeho okolí. Dláždená plocha z okruhliakov, ktorú obsahoval, bola azda súčasťou ohniska, či piecky kde slúžila na kumuláciu tepla (Šalkovský 1998, 22, 23; Pleinerová 2000, 189-194). Domnienku o vykurovacom zariadení podporujú i nálezy drobnej mazanice a s uhlíkmi nasýtená zemina výplne. V objekte sa nachádzal i zlomok rotačného žarnova. Obj. 2/05 (obr. 5: 2, 5) mal nepravidelný oválny tvar s bočnými výbežkami (285,5 x 225 cm, hĺ. 13-14 cm). Súčasťou objektu bola zrejme i nevýrazná jamka (pr. 20 cm) na východnom okraji. Podľa zachytených rozmerov by mohol obj. 2/05 zodpovedať ako hospodárskemu, tak i obytnému objektu (Fusek 1994, 131; Dostál 1985, 40). Zdá sa, že prepálený lomový kameň, šesťdesiat drobných hrudiek mazanice a množstvo uhlíkov v čiernej zemine súvisia s prítomnosťou ohniska, či piecky. Objekt obsahoval i zvieracie kosti. Ukazuje sa, že takto dochované jamy nie sú skutočnými obrysami obydli, ale len jeho najpoužívanejšími časťami. Na túto možnosť poukazujú azda i výbežky Objektu 2/05. Pôvodné zrubové obydli tak mohli byť až o 0,5-1 m väčšie od dochovaných okrajov a ich rozmery sa pohybovali medzi 7-14 m². Zníženia oválneho tvaru sú interpretované i ako skladovacie stavby, alebo jamová izolácia pod nadzemnou stavbou, prípadne drevené podlahy s ohniskom (Šalkovský 1998, 18). Pre vyššie zmienené dôvody nemožno objekty 1 a 2/05 hodnotiť paušálne ako hospodárske, zdá sa, že by mohlo ísť o zahĺbené pozostatky obydli so zvyškami po vykurovacích zariadeniach.

V Sonde I/05 ležal obj. 3/05 (obr. 5:3, 6), ktorý mal oválny tvar, pričom sa zachytil len z polovice (dĺ. 126,5 cm, zach. š. 37cm, hĺ. 4 cm). Jeho výplň tvorila tmavošedá zemina s uhlíkmi, črepy a kosti zvierat. Na základe takto zachyteného objektu nemožno robiť zásadnejšie závery, no predpokladáme, že môže byť aspoň pozostatkom po hospodárskom objekte.

Doposiaľ sa nám intenzívnymi prieskumami podarilo zachytiť veľkosť osady na Mahulanke len čiastočne, predbežne ju (resp. jej fázový posun) pozorujeme na dĺžke okolo 600 m a šírke 130 m, pričom sa, pokiaľ ide o šírku, domnievame, že osídlenie mohlo siahať až k svahom Lazárne, kde pred vybudovaním novej tehelnej jamy tiekol dnes už preložený potok (obr. 3). Objekty 1 a 3/05 boli od seba vzdialené 80 metrov. V Sonde II/ 05 boli objekty 1 a 2/05 vzdialené od seba 5,3 m

ný zväzkom rytých línií a vlnoviek, farba hnedá (obr. 9: 8);

9. Črep z hornej časti esovito profilovanej nádoby, okraj plochý, farba hnedá (obr. 9: 9; Vavák 2006, obr. 128: 3);
10. Črep z hornej časti esovito profilovanej nádoby, okraj zaoblený a hranný, farba šedá (obr. 9: 10);
11. Črep z tela zdobený zväzkom rytých vlnoviek, farba zvonku šedá, zvnútra hnedá (Vavák 2006, obr. 128: 2);
12. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií a vlnoviek, farba hnedá (Vavák 2006, obr. 128: 4);
13. Črep z hrdla so zaobleným okrajom, farba hnedá (Vavák 2006, obr. 128: 5);
14. Črep z tela zdobený zväzkom rytých línií, farba zvonku šedá, zvnútra hnedá (Vavák 2006, obr. 128: 6);

Obr. 5 Pezinok. Poloha Mahulanka. 1, 4:obj. 1/05; 2, 5: obj. 2/05; 3, 6: obj. 3/05

(obr. 2; 4:2). Zvyčajne boli osady tvorené domami – polozemnicami a neskôr i zrubmi (najmä od 8. stor.), najčastejšie do počtu dvanásť. Súčasťou osady bývali i obilnice a rôzne hospodárske objekty (zásobárne, komory, chlievy, šopy, senníky a pod.), ohniská, avšak objavili sa aj pece a studne (Fusek 1994, 134-136; Šalkovský 1998, 16, 26-31).

Opätovné prieskumy a hlavne ďalší výskum nám akiste prinesú viac informácií o charaktere osídlenia na Mahulanke. Predbežná absencia pamiatok mladších ako 8. storočie zrejme súvisí s predpokladaným posunom osídlenia popri niekdajšom potoku do priestoru centra mesta. Zdá sa, že túto domnienku podporujú mladšie nálezy slovanskej keramiky o ktorých sa ešte zmienime.

Materiálna kultúra

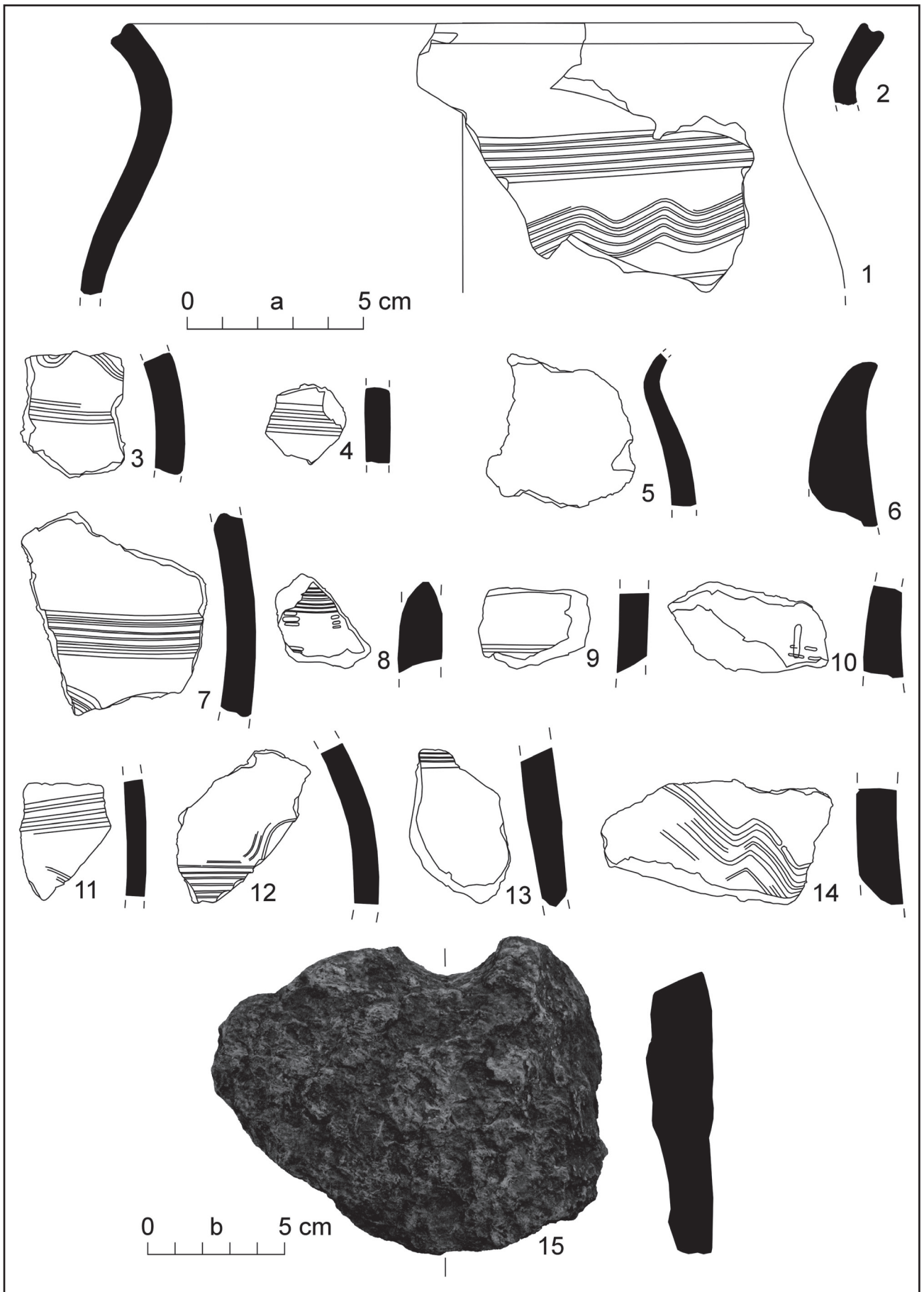
V keramickom materiáli sú zastúpené v drvivej väčšine hrncovité nádoby s esovitou profiláciou, len ojedinelo sa vyskytli iné typy nádob. Tvar a výzdoba nádob nám umožňujú presnejšie chronologické začlenenie materiálu z Pezinka – Mahulanky. Keramická hmota obsahuje až na výnimky prídavok kremeňa, sludy, materiál je dobre pálený, farebná škála črepov je v odtieňoch hnedej a šedej. Ostrivo je na povrchu eliminované hladením.

Okraje hrncov zastupujú tri tvary – ploché, zaoblené a prežliabnuté. Chronologicky nevýrazné ploché okraje sa objavili na nezdobenom hrnci (zber; obr. 9: 9), ako i a na fragmente s výzdobou, ktorý bol v spodnej časti hranený (obj. 3/05; obr. 8: 6). Okrem klasického zaobleného okraja z vyššieho i nízkeho hrdla (zber; obr. 9: 7; Vavák 2006, obr. 128: 5) sa objavil i okraj zaoblený, v hornej časti slabo hranený (zber; obr. 9: 10). Hranenia okrajov nepochybne súvisia s točením nádob na kruhu. Na časti hrdiel z Mahulanky sa objavujú i progresívne žliabkovité formy okrajov, ktoré sa vyskytli v Objektach 1 a 2 /05 (obr. 6: 1, 2; 7: 1), ďalší exemplár pochádza zo zberu (obr. 9: 8). Včasnú prežliabnutú okraje pozorujeme v našom prostredí od III. fázy včasnოსlovanského obdobia (2. pol. 7. storočia), vyskytli sa v Blažiciach (Fusek 1994, 57, 108, 109, 112, tab. VI: 5), v Nitre Dolných Krškanoch (Fusek 1994, 112; tab. XL: 8), v Bratislave – Devínskej Novej Vsi (Fusek 1994, 112; tab. VI: 11) z moravských lokalít zmienime Břeclav - Pohansko, kde sa objavili výnimočne už v I. a II. horizonte osídlenia zo 6. storočia (Dostál 1982, 44, 45; obr. 6: 6, 21: 6), poznáme ich napr. aj z Mikulčíc (Klanica 1986, 63; obr. 50: 5, 6). V Čechách sa výnimočne objavili napr. v Březne u Loun už v II. etape osídlenia (680 – pol. 8. stor.), presnejšie v jej mladšej fáze (Pleinerová 2000, 155, 156; obr. 42: 1). Pomerne často sa začali vyskytovať v prostredí lokalít avarského kaganátu z 2. pol. 7. – 8. storočia, spomeňme napríklad nádoby z pohrebiska v Nových Zámkoch (Čilinská 1966, tab. XXI: 7; XXIII: 3; XXIV: 6; XXV: 3; L: 2; LVIII: 1; LIX: 7; LXII: 1), zo Štúrova (Točík 1968a, tab. XXIX: 20; XXXIII: 22; XXXIX: 30). Ukazuje sa, že prežliabnuté okraje sa objavujú pomerne skoro, sú však veľmi zriedkavé. Ich výskyt v priebehu 8. storočia zjavne narastá a bežne sa objavujú v 9. storočí, čo mimo iné dobre vidieť i na nepublikovanom materiáli z blízkeho hradiska vo Svätom Jure (2. pol. 8.- pol. 10. stor.; Vavák 2009). Prítomnosť tohto typu okrajov je jedným z momentov pre stanovenie spodnej hranice datovania slovanského materiálu z Pezinka. Upozorňujeme, že na neďalekom sídlisku v Chorvátskom Grobe – Čiernej Vode sa žliabkovité okraje vôbec nevyskytli, čo snáď svedčí o fázovom posune lokalít. Nedá sa vylúčiť, že objekty s keramikou z Čiernej Vody môžu byť ohraničené najmä III. fázou včasnოსlovanského obdobia (2. pol. 7. stor.), azda s presahom do 8. storočia. Na staršie datovanie náleziska oproti Pezinku poukazujú podľa nás najmä archaické nádoby vyhotovené v ruke (Turčan 2008, 149).

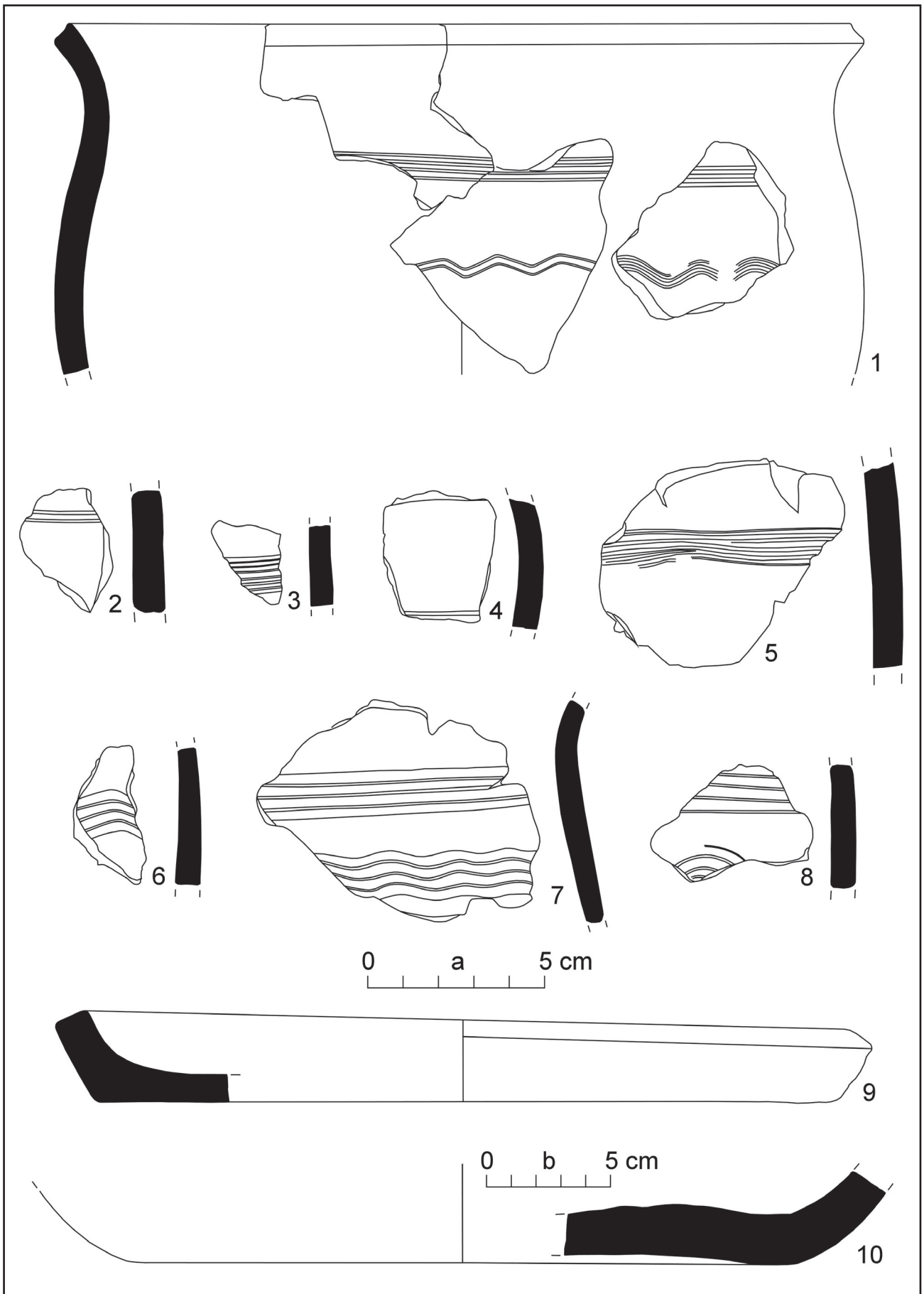
Pokiaľ ide o výzdobu, ojedinelo ju pozorujeme na ústiach nádob vo forme zväzku vlnoviek z obj. 3/05 a zo zberu (obr. 8: 6; 9: 7). Tento výzdobný prvok sa objavuje v 2. pol. 7. storočia, pričom od 8. storočia získal na intenzite. Je typický pre nádoby točené na kruhu (Fusek 1994, 63, 64; Béreš 1985, 32, 33). Na telách sa objavili črepy so zachovaným zväzkom línií vo všetkých objektoch aj v zbere (obr. 6: 4, 9, 13; 7: 2, 3, 4, 5; 8: 4, 5; 9: 2; Vavák 2006, obr. 128: 6, 7, 10, 11), podobne ako črepy so zachovaným zväzkom vlnoviek (okolie obj. 1/05; obr. 6: 14; obj. 2/05; obr. 7: 6; obj. 3/05; 8: 3; zber 9: 10; Vavák, 2006, obr. 128: 2, 8, 12; azda i 13). V dvoch prípadoch sa objavila kombinácia zväzkov vlnoviek (zber; obr. 9: 4, 6), typické však bolo na črepoch striedanie zväzkov vlnoviek a línií, pričom na jednom z nich sa objavil reparačný otvor. Táto kombinácia sa objavila v každom súbore (obr. 6: 1, 3, 7, 11, 12; 7: 1, 7, 8; 8: 1, 2; 9: 3, 5, 8; Vavák 2006, obr. 128: 4, 9). Vo výzdobe sa objavila i kombinácia zväzku línií a hrotitého vpichu radielka (obj. 1/05; obr. 6: 8; zber; 9: 1), v jednom prípade sa objavil fragment s hrotitými vpichmi radielka (obj. 1/05; obr. 6: 10). Pokiaľ ide o stvárnenie vlnoviek, objavila sa forma oblá, hrotitá, tiež naklonená hrotitá, v jednom prípade sa objavila kombinácia hrotitej a oblej vlnovky (obj. 3/05; obr. 8:1), v dvoch prípadoch vidíme i vytváranie napájaných oblúčikov (zber; obr. 9:3; Vavák 2006, 128: 8). Vlnovky a línie sa objavili vo dvojici, najčastejšie však v trojici, štvorici, nie výnimočne sa objavili i vo väčšom počte. Výzdoba vpichmi, vlnovkami a líniami vo zväzkoch poukazuje na používanie viachrotého radielka. V jednotlivých prípadoch sledujeme i rozdiely v hrúbke rytia, objavujú sa tenké línie, ktoré boli robené zahrotenými nástrojmi, i plytké vyhotovené širokými hrotmi. Výzdoba na ústiach a telách nádob, ako i zreteľné stopy točenia na ústiach časti nádob poukazujú na používanie hrncárskeho kruhu, za takýto prejav sme označili i vyššie spomenuté hranenia okrajov.

Identická výzdoba, akosme ju predstavili, sa nachádza na nádobách z neďalekého sídliska v Chorvátskom Grobe – časť Čierna Voda, neďaleko Svätého Jura (Turčan 2008, 149, 150; Bielich/Elschek/Šimčík 2009, 48, 49). Ide o typickú výzdobu vystupujúcu už od 1. pol. 7. stor., ktorá sa sústreďuje najčastejšie na plecía nádob, niekedy pokrýva i na celú plochu tela (Fusek 1994, 64, 65, 101-109; Béreš 1985, 32; Čilinská 1966, 132; obr. 8). V rovnakom čase sa zhodná výzdoba objavuje i v prostredí susednej južnej Moravy (Macháček 2000, 27-32; Klanica 1986, obr. 17).

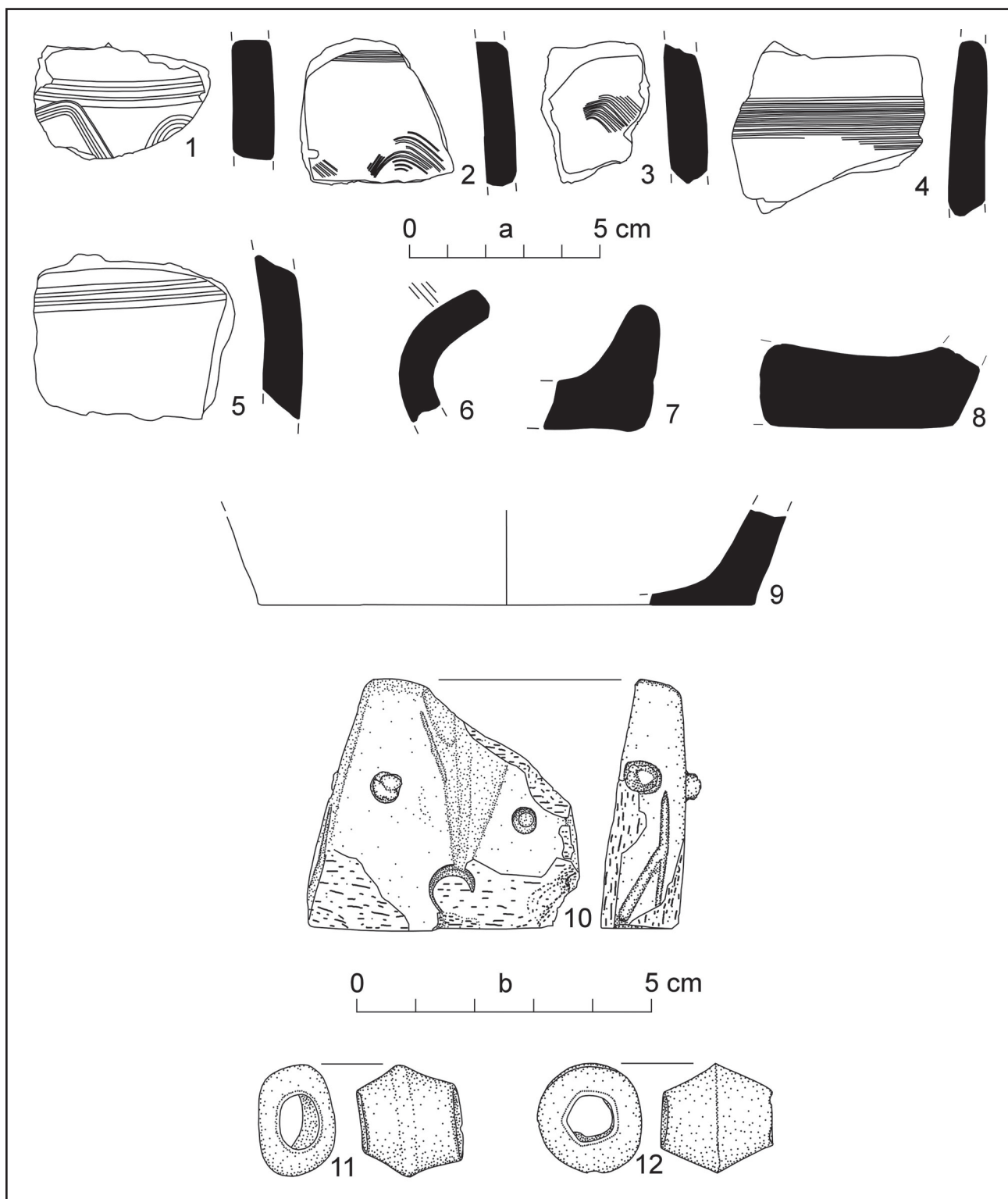
Z nezdobených fragmentov si pozornosť zasluhujú dva výraznejšie črepy. V jednom prípade išlo o drobnú tenkostennú nádobu s odlomeným okrajom, odlišujúci sa absenciou kamenia a sludy z obj. 1/05 (obr. 6: 5), v druhom išlo

Obr. 6 Pezinok. Poloha Mahulanka. 1–10, 15: obj. 1/05; 11–14: okolie obj. 1/05; 1–14: keramika; 15: zlomok kamenného žarnova

Obr. 7 Pezinok. Poloha Mahulanka. Obj. 2/05. Keramika

Obr. 8 Pezinok. Poloha Mahulanka. 1–9: obj. 3/05; 10–12: zber – keramika; 10: kamenná odlievacia forma; 11, 12: olovené korálky

o baňatý hrniec so zrezaným okrajom získaný zberom (obr. 9: 9). V nezdobenom, nevýraznom materiáli sa objavili i črepy s prímiesou grafitu (obj. 1/05; obj. 3/05), ktoré azda patria laténskemu osídleniu.

Medzi dnami hrncov sme zaznamenali i masívny fragment zásobnicovej nádoby pochádzajúci z obj. 2/05 (obr. 7: 10). Z masívnych nádob sú i ďalšie nezdobené črepy z obj. 1 a 2/05. Ostatné črepy hrncov zastupuje jedno hrubšie a jedno štíhle dno (obj. 3/05; obr. 8: 8, 9).

Popri fragmentoch hrncov sa v materiáli objavili i okrúhle taniere (pekáče). V jednom prípade mal keramický fragment z Obj. 2/05 okraj zošikmený (obr. 7: 9). V Obj. 3 bol zastúpený zlomok so zaobleným okrajom (obr. 8: 7). Pripisuje sa im úloha podložiek na pečenie, snád i pokrievky (Beranová/Lutovský 2009, 34), či použitie k servírovaniu pokrmu

(Béřeš 1985, 46). V Objekte 1/05 je zastúpený fragment masívnejšieho riadu - pražnice (obr. 6: 6). Pražnice mali zrejme viacúčelové využitie, slúžili na tepelnú úpravu obilia - praženie, sušenie, ale azda i na pečenie chleba a placiek (Fusek 1994, 78; Dostál 1982, 31; Beranová/Lutovký 2009, 115). Taniere a pražnice sú známe ako vo včasnოსlovanskom, tak i v neskoršom období.

V objekte 2/05 sa nachádzal fragment rotačného žarnova na mletie obilia so zachovanou časťou stredového otvoru (obr. 6: 15). Vyskytujú sa už na včasnოსlovanských lokalitách, pričom ich veľkosť sa pohybuje v rozmedzí 35 – 50 cm. Malá početnosť týchto predmetov naznačuje, že slúžili širšiemu počtu ľudí ako len v domácnosti (Fusek 1994, 90; Beranová 1980, 170, 207–213; Dostál 1982, 32–34).

Počas prieskumu pomocou detektoru kovov sme v rozmedzí okolo troch desiatok metrov, v okolí budúcej Sondy I/05 zachytili dva dvojkoľnícké olovené predmety, ktoré podľa nášho názoru predstavujú koráliky (Obr. 8: 11, 12). Tvarové analógie týchto predmetov možno nájsť na birituálnych pohrebiskách avarského kaganátu. Olovené formy tu však vystupujú ojedinelo, typické sú sklené formy (napr. Nové Zámky; Čilinská 1966, tab. LII: 313: 2; XXVI: 80: 1; XXXI: 142: 5; Holiare; Točík 1968b, tab. LIV: 14; LXXII: 11).

Zaujímavým predmetom získaným počas zberu pri sonde I/05 je časť poškodenej kamennej odlievacej formy, ktorá by mohla patriť slovanskému osídleniu (obr. 8: 10). Na forme sa zachoval odlievací kanálik – poškodený negatív krúžku. Na bočnej strane formy sa zachoval ďalší kanálik, azda zvyšok po ďalšom odlievanom predmete (?). Zachovali sa i 3 jamky, napokon aj zvyšky bieleho kovu v dvoch z nich. Zdá sa, že aspoň jamky na vrchnej časti slúžili na fixovanie druhej časti formy (pomocou kovových „štuplíkov“). Predbežne možno uviesť, že spomedzi včasnოსlovanských lokalít nachádzame k odlievaným krúžkom analógie na formách v Poľsku, na sídlisku v Szeligi (Szymański 1967, obr. 5: 10) a na Ukrajine v Zimne (Aulich, tab., XIV: 5). V každom prípade však treba byť v otázke datovania predmetu opatrný, vzhľadom na (v menšom rozsahu) doložené osídlenie z doby laténskej a 14.-15. storočia (Vavák 2006; a nepublikované nálezy). Množstvo a kvalita nachádzaných odlievaných výrobkov z 2. pol. 7. a 8. stor. jasne svedčí o rozvinutom kovolejárstve. Do tohto rámca azda patrí i forma z Mahulanky. Kadlub bude podrobne vyhodnotený na inom mieste.

Časovo možno osídlenie na Mahulanke, na základe charakteru získaného materiálu zasadiť od priebehu 2. pol. 7. do prelomu 8./9. storočia, teda do III. a IV. fázy chronologického členenia G. Fuseka (1994, 106-109).

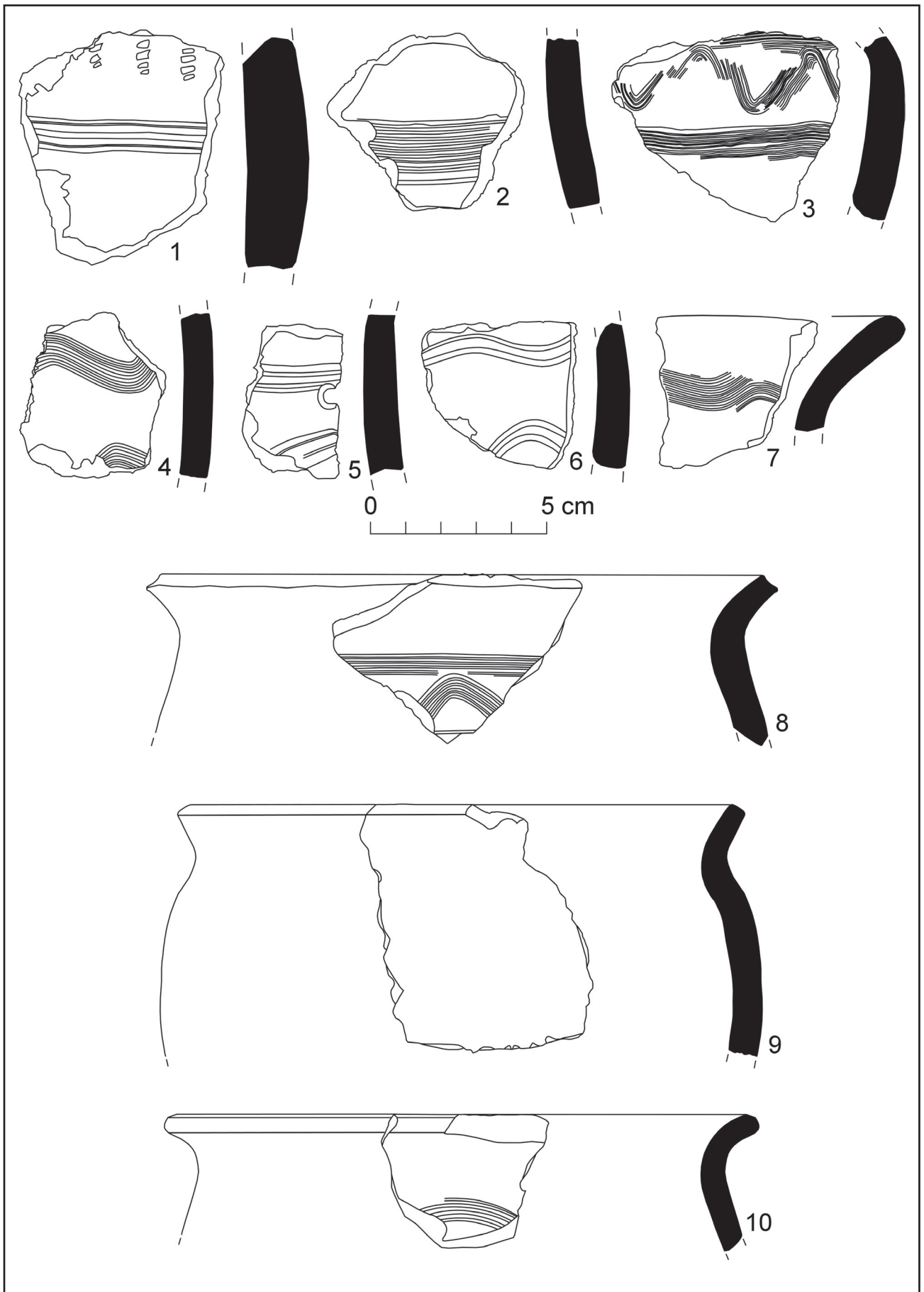
Otázka osídlenia Pezinka a príslušného regiónu

Najstaršie slovanské osídlenie reprezentované nálezmi keramiky pražského typu sa v katastri Pezinka nepodarilo zachytiť, najbližšie sídlisko v regióne bolo zachytené v neďalekom Bernolákove a pohrebisko v Blatnom (König 2009, 26; Bartík/Farkaš 2003). Geograficky sa Pezinko nachádza na samotnej (severne posunutej) hranici s avarským kaganátom. Existencia koncentrácie nížinných osád zo 7. – 8. storočia v Pezinku, v Chorvátskom Grobe (rozsiahlejšie sídlisko ?; Turčan 2008; Bielich/Elschek/Šimčík 2009), v Bernolákove (sídlisko a pohrebisko; Kraskovská 1962; König 2009, 28), v Bratislave - Vajnorochoch (dve pohrebiská a sídlisko; Kraskovská 1949; Slivka/Mináč 1973; Varsík 2000, 149) nepochybne viedla k vybudovaniu vyššej sídliskovej formy – hradiska nad Svätým Jurom. Jeho počiatky siahajú do priebehu 2. pol. 8. storočia a bezpochyby mu predchádzala najskôr existencia výšinej neopevnenej osady na jeho mieste, prípadne azda i východiskovej podhorskej osady (Vavák 2009, 17, 20, 24; 2010, 11).

Okrem Mahulanky z Pezinka poznáme i ďalšie miesta dokladajúce prítomnosť slovanského osídlenia (obr. 3). Jedno nálezisko sme zachytili v polohe Grinava-Šúrské, vzdialené 2,5 km od Mahulanky, ktoré je azda súčasne nálezom z Mahulanky, prípadne mladšie (Vavák 2006). Do veľkomoravského, alebo povelkomoravského obdobia spadá i typologicky mladý okraj hrncovitej nádoby zdobenej vlnkou pochádzajúci zo sanktuária gotického kostola Nanebovzatia Panny Márie na okraji historického jadra Pezinka, ležiaceho okolo 700 m severne od bližšieho okraja Mahulanky. Do tohto širšieho časového rámca možno zasadiť i keramické fragmenty z Mladoboleslavskej ulice ležiacej od kostola severne okolo 120 m (Farkaš/Vavák/Wittgúber 2008, 17–19). Tieto nálezy sú zrejme dokladom existencie mladšej slovanskej osady na území mesta. Jestvovanie takéhoto osídlenia podporujú i názory slavistov, ktorí pripisujú variantom názvu Pezinka – Bozin/Bozen slovanský pôvod. Uvažovalo sa dokonca i o jestvovaní pôvodnej slovanskej - slovenskej osady v centrálnej oblasti Pezinka pred rokom 1208 (prvá písomná zmienka). Poukazuje sa i na možnú existenciu hradiska nad Pezinkom (Žudel 1982, 39–40). S posledne menovanou možnosťou sa však nestotožňujeme. J. Lukačka vykladá najnovšie názov Bozin/Bozen ako Božín, pripisuje mu kultovú funkciu a významné postavenie ešte pred príchodom župana Tomáša z rodu Hunt-Poznan, ktorý si ho zvolil za svoje sídlo (Lukačka 2008, 67).

Pokiaľ ide o mladšie osídlenie v blízkosti Pezinka, v katastri Slovenského Grobu sa v polohe Padelky (južne od Mahulanky) rozprestierala osada datovaná do 10. – 12. storočia (Bazovský 2006). „Veľkomoravské“ osídlenie je doložené i v blízkych Vinosadoch, v neďalekej Modre a Svätom Jure, v Bernolákove, v Senci, osídlenie kladené do 8. – 9. storočia poznáme z Blatného (Kraskovská 1942; 1959; 1963; 1966; Farkaš 2001; Turčan 2000; Vavák 2009, 17–24; 2010, 10-18; Varsík/Elschek 2000; Prášek 1997; Janšák 1935, 20–22).

Pomerne skromný materiál z Mahulanky priniesol zaujímavé informácie doplnujúce náš obraz o charaktere slovanského osídlenia v oblasti. Avšak iba ďalší, rozsiahlejší výskum nám umožní získať podrobnejší pohľad na štruktúru tunajšieho sídliska, na jeho vývoj, platí to pochopiteľne i o ďalších slovanských náleziskách v Pezinku.

Obr. 9. Pezinok. Poloha Mahulanka. Zber – výber keramiky

LITERATÚRA

- AULICH 1972 – V.V. Aulich: Zymniv'ske horodišče – slov'jans'ka pam'jatka VI-VII st. n.l. v Zachidnij Volyni. Kiev.
- BARTÍK/FARKAŠ 2003 – J. Bartík/Z. Farkaš: Pokračovanie výskumu v Blatnom. AVANS v roku 2002, s. 23, 24.
- BAZOVSKÝ 2006 – I. Bazovský: Zisťovací výskum v Slovenskom Grobe. AVANS v roku 2004, s. 28, 29.
- BERANOVÁ 1980 – M. Beranová: Zemědělství starých Slovanů. Praha.
- BERANOVÁ/LUTOVSKÝ 2009 – M. Beranová/M. Lutovský: Slované v Čechách. Archeologie v 6.-12. století. Praha.
- BÉREŠ 1985 – J. Béreš: Keramika na tzv. avarských pohrebiskách a sídliskách zo 7.-8. stor. na Slovensku. Slov. arch. 33, s. 15–70.
- BIELICH/ELSCHEK/ŠIMČÍK 2009 – M. Bielich/K. Elschek/P. Šimčík: Záchranný výskum v Čiernej Vode. AVANS v roku 2007, s. 48, 49.
- ČILINSKÁ 1966 – Z. Čilinská: Slawisch – Awarishes Gräberfeld in Nové Zámky. Bratislava.
- DOSTÁL 1982 – B. Dostál: K časne slovanskému osídlení Břeclavi-Pohanska. Praha.
- DOSTÁL 1985 – B. Dostál: Břeclav – Pohansko III. Časne slovanské osídlení. Brno.
- FARKAŠ 2001 – Z. Farkaš: Zisťovací výskum v Modre. Zbor. SNM 95, Arch. 11, s. 135–168.
- FARKAŠ/VAVÁK/WITTGRÜBER 2008 – Z. Farkaš/J. Vavák, P. Wittgrüber: Dejiny Pezinka od praveku po formovanie sa uhorského štátu. In: Bozen...Pezinok 1208-2008. Pezinok, s. 15, 16.
- FUSEK 1994 – G. Fusek: Slovensko vo včasnorslovanskom období. Nitra.
- JANŠÁK 1935 – Š. Janšák: Staré osídlenie Slovenska. Sbor. MSS, 29, s. 15–50.
- KLANICA 1986 – Z. Klanica: Počátky slovanského osídlení našich zemí. Praha.
- KÖNIG 2009 – T. König: Najstaršie osídlenie Bernolákova. In: Bernolákovo 1209-2009. Dejiny obce. Bernolákovo, s. 20–32.
- KRASKOVSKÁ 1942 – E. Kraskovská: Nové nálezy slovanských pamiatok na Slovensku. Sbor. MSS 34–35, s. 127–132.
- KRASKOVSKÁ 1949 – E. Kraskovská: Staroslovanské pamiatky z Bratislavy. In: Staroslovanská Bratislava I. Sborník příspěvků k dejinám hl. mesta Bratislavy. Bratislava, s. 15–17.
- KRASKOVSKÁ 1959 – E. Kraskovská: Nález slovanskej studne vo Veľkom Trní, okr. Pezinok. Arch. Rozhledy 11, s. 550, 583–585.
- KRASKOVSKÁ 1962 – E. Kraskovská: Pohrebisko v Bernolákove. Slov. Arch. 10, s. 423–459.
- KRASKOVSKÁ 1963 – E. Kraskovská: Velkomoravské hradisko v Jure pri Bratislave (výskumy na hradisku). Sbor. SNM 57, História 3, s. 95–116.
- KRASKOVSKÁ 1966 – E. Kraskovská: Slovanské pohrebisko v Blatnom. Sbor. SNM 60, História 6, s. 95–114.
- LUKAČKA 2008 – J. Lukačka: Pezinok a jeho majitelia v 13.-14. storočí. In: Bozen...Pezinok 1208-2008. Pezinok, s. 67–82.
- MACHÁČEK 2000 – J. Macháček: K absolutní a relativní chronologii keramiky středodunajské kulturní tradice na jižní Moravě. Sborník Prací Fil. Fak. Brno, M5, s. 25–41.
- PLEINEROVÁ 2000 – I. Pleinerová: Die altslawischen Dörfer von Březno bei Louny. Praha – Louny.
- PRÁŠEK 1997 – K. Prášek: Záchranný výskum včasnostredovekého osídlenia pri Senci. Zbor. SNM 91, Archeológia 7, s. 67–78.
- SLIVKA/MINÁČ 1973 – M. Slivka/V. Mináč: Druhé birituálne pohrebisko v Bratislave-Vajnoroach. Arch. Rozhledy 28, s. 426–429.
- SZYMAŃSKY 1967 – W. Szymański: Szeligy pod Płockiem na poczatku wczesnego sredniowiecza. Wrocław, Warszawa, Kraków.
- ŠALKOVSKÝ 1998 – P. Šalkovský: Dedinský dom a sídlo vo včasnóm stredoveku. In: P. Šalkovský/M. Ruttikay/J. Botík: Ludová architektúra a urbanizmus vidieckych sídiel na Slovensku z pohľadu najnovších poznatkov archeológie a etnografie. Bratislava, s. 9–36.
- TOČÍK 1968a – A. Točík: Slawisch – Awarishes Gräberfeld in Štúrovo. Bratislava.
- TOČÍK 1968b – A. Točík: Slawisch – Awarishes Gräberfeld in Holiare. Bratislava.
- TURČAN 2000 – V. Turčan: Príspevok k poznaniu včasnostredovekého osídlenia Sv. Jura pri Bratislave. Zbor. SNM 94, Archeológia 10, s. 123–136.
- TURČAN 2008 – V. Turčan: Včasnostredoveké objekty z Chorvátskeho Grobu. Zbor. SNM 102, Archeológia 18, s. 139–152.
- VARSÍK 2000 – V. Varsík: Záchranné výskumy na diaľnici D61 v Bratislave. AVANS v roku 1999, s. 146–152.
- VARSÍK/ELSCHEK 2000 – V. Varsík/K. Elschek: Včasnostredoveká pec v Bernolákove. AVANS v roku 1999, s. 150–152.
- VAVÁK 2006 – J. Vavák: Nové náleziská z Pezinka. AVANS 2004, 2006, s. 211, 212.
- VAVÁK 2009 – J. Vavák: Najstaršie osídlenie Svätého Jura. In: J. Turcsány a kol.: Svätý Jur 1209-2009. Dejiny písané vínom. Svätý, s. 13–25.
- ZÁBOJNÍK 1988 – J. Zábojník: On the problems of settlements of the Avar Khaganate Period in Slovakia. Arch. Rozhledy 40, s. 401–437, 480.
- VAVÁK 2010 – J. Vavák: Nové poznatky k najstarším dejinám Svätého Jura. In: Zo starších dejín Svätého Jura. Svätý Jur, s. 7–30.
- ŽUDEL 1982 – J. Žudel: Osídlenie a obyvateľstvo. In: Dejiny Pezinka. Bratislava, s. 39–55.

POZNÁMKY

* Článok venujem M. Braunovej.

¹ Ďakujem Ing. V. Majtánovi za umožnenie realizácie archeologického výskumu na predmetnej parcele. PhDr. Z. Farkašovi, PhD. a PhDr. V. Turčanovi zo SNM AM za zastrešenie výskumu a rady, poďakovanie patrí aj P. Wittgrüberovi.

² Pri nezobrazených čepoch udávame v každom súbore hrúbku.

FRÜHMITTELALTERLICHE BESIEDLUNG IN PEZINOK

JÚLIUS VAVÁK

Während der Oberflächenbegehungen in den Jahren 2003 – 2005 konnten wir im Überschwemmungsgebiet des heute bereits abgelenkten Bachs in der Flur Mahulanka eine slawische Siedlung erfassen, die nachträglich durch eine Probegrabung im Jahre 2005 (Abb. 1) bestätigt wurde. In zwei Grabungsschnitten konnten wir drei archäologische Objekte erfassen (Abb. 2; 4). Das Obj. 1/05 (Abb. 5: 1, 4) repräsentierte eine seichte ovale Grube (144 x 110 cm, Tiefe 8 cm). Sie gehörte vermutlich zu einem größeren, durch Pflügen beschädigten Objekt, was auch durch die Keramik- und Knochenfunde in ihrer Umgebung angedeutet wird. Die mit Rollsteinen gepflasterte Fläche innerhalb der Grube war vielleicht Teil eines Herds oder Ofens, wo sie zur Kumulation von Wärme gedient hat. Die Annahme über eine Heizanlage unterstützen auch Funde von kleinen Hüttenlehmknollen und die Füllungserde mit deutlicher Beimischung von Holzkohle. Im Objekt befand sich auch ein Fragment von einer Drehmühle. Das Obj. 2/05 (Abb. 5: 2, 5) hatte eine unregelmäßige ovale Form mit seitlichen Ausläufern (285,5 x 225 cm, Tiefe 13-14 cm). Es sieht so aus, dass der dort gefundene durchgebrannte Bruchstein, 60 kleine Hüttenlehmknollen und eine Menge an Holzkohle mit der Existenz eines Herds oder Ofens zusammenhängen. Das Objekt enthielt auch Tierknochen. Es zeigt sich, dass die ursprünglichen Blockhütten um 0,5-1 m größer sein konnten als die erhaltenen Grundrisse mit den Ausmaßen von 7-14 m². Auch diese Objekte repräsentieren allem Anschein nach Relikte von Erdhütten mit Überresten von Heizanlagen. Im Grabungsschnitt I/05 lag das Obj. 3/05 (Abb. 5: 3, 6) von ovalem Grundriss, von dem nur eine Hälfte erfasst wurde (Länge 126,5 cm, erhaltene Breite 37cm, Tiefe 4 cm). Seine Füllung bestand aus dunkelgrauer Erde mit Holzkohle, Scherben und Tierknochen. Wir nehmen an, es ist höchstwahrscheinlich der Überrest eines wirtschaftlichen Objekts (?). Während der intensiven Untersuchungen konnten wir bisher nur einen Teil der Gesamtfläche der Siedlung auf Mahulanka erfassen, vorläufig beobachten wir sie in einer Länge von etwa 600 m und Breite von 130 m. Die Besiedlung mag sich aber bis zu den Hängen von Lazareň erstreckt haben, wo der heute bereits abgelenkte Bach geflossen hat (Abb. 3). Die größte Entfernung zwischen zwei auf der Grabungsfläche erfassten Objekten (1 und 3/05) betrug 80 m (Abb. 2). Die Standardentfernung zwischen Häusern einer frühmittelalterlichen Siedlung schwankt zwischen 9 und 16 m. Im Grabungsschnitt II/05 untersuchten wir zwei Objekte, die 5,3 m voneinander entfernt waren (Abb. 2; 4: 2). Die Siedlungen umfassten in der Regel bis zu 12 Häuser – Erdhütten und später auch Blockhütten. Teile der Siedlung waren auch Getreidespeicher und verschiedene wirtschaftliche Objekte, Herde, in einigen Fällen auch Öfen und Brunnen. Die vorläufige Absenz von slawischen Denkmälern, die jünger sind als das 8. Jahrhundert, bezieht sich auf Mahulanka vermutlich auf die vorausgesetzte Verschiebung der Siedlungsaktivität entlang des ehemaligen Bachs in den Raum des Stadtzentrums.

Im keramischen Fundgut findet man größtenteils S-profilerte topfförmige Gefäße. Keramische Masse enthält bis auf einige Ausnahmen die Beimengung von Quarz und Glimmer, das Material ist gut gebrannt, die Farbskala der Scherben bewegt sich in Schattierungen von Braun und Grau, auf Gefäßen sieht man Drehspuren. Die Randformen sind durch drei Typen vertreten – flache, abgerundete und gekahlte. Flachränder erfasste man bei einem unverzierten Topf (Abb. 9: 9) sowie bei einem verzierten Fragment, das im Unterteil abgekantet war (Abb. 8: 6). Außer dem klassischen abgerundeten Rand auf höherem sowie niedrigerem Hals (Abb. 9: 7) registrierte man auch abgerundete Form mit leicht abgekantetem Oberteil (Abb. 9: 10). Man findet hier auch progressive gekahlte Randformen (Abb. 6: 1, 2; 7: 1; 9: 8). In Einzelfällen beobachten wir auf der Innenseite der Mündung Wellenbündel (Abb. 8: 6; 9: 7). Auf Gefäßkörpern erschien die Verzierung in Form von Linienbündeln (Abb. 6: 4, 9, 13; 7: 2, 3, 4, 5; 8: 4, 5; 9: 2) und auf einigen Scherben registrierte man Wellenbündel (Abb. 6: 14; 7: 6; 8: 3; 9: 10). Unter den Verzierungsmotiven erschien die Kombination von Wellenbündeln (Abb. 9: 4, 6), typisch waren die wechselweise angebrachten Wellen- und Linienbündeln (Abb. 6: 1, 3, 7, 11, 12; 7: 1, 7, 8; 8: 1, 2; 9: 3, 5, 8) und das Linienbündel erschien auch in Kombination mit spitzen Einstichen (Abb. 6: 10). Die obengenannte Verzierung kommt bei uns seit der 1. Hälfte des 7. Jahrhunderts vor und konzentriert sich am meisten auf die Gefäßschulter, manchmal bedeckt sie auch die ganze Fläche des Gefäßes. In der Kategorie von unverzierten Fragmenten verdient unsere Aufmerksamkeit ein dünnwandiges Gefäß mit abgebrochenem Rand (Abb. 6: 5), ein bauchiger Topf mit abgeschnittenem Rand (Abb. 9: 9) und es kamen auch zwei Scherben mit Graphitbeimengung vor (Obj. 1/05; Obj. 3/05), die vielleicht mit der latènezeitlichen Besiedlung zusammenhängen könnten (?). Unter Bodenfragmenten von Töpfen registrierten wir auch ein massives Fragment, vermutlich vom Boden eines Vorratsgefäßes (Abb. 7: 10). Von massiven Gefäßen stammen auch weitere unverzierte Scherben. Die Topfböden sind auch durch einen dickeren und einen schlankeren Boden vertreten (Abb. 8: 8, 9).

Neben Topffragmenten erschienen im Fundmaterial auch Teller (Abb. 7: 9; 8: 7) und ein Fragment einer Röstpfanne (Abb. 6: 6). Im Objekt 2/05 fand man ein Fragment von einer Drehmühle mit teilweise erhaltener Zentralöffnung (Abb. 6: 15).

Während der Untersuchung mit einem Metalldetektor entdeckten wir in der Nähe des künftigen Grabungsschnittes I/05 allem Anschein nach doppelkonische Bleiperlen mit Analogien auf Gräberfeldern des Awarenkhanats (Abb. 8: 11, 12). Ein interessanter Gegenstand gewonnen durch Fundlese im Raum des künftigen Grabungsschnittes I/05 ist der Teil einer beschädigten Gussform (Abb. 8: 10). Auf der Form erhielt sich der Gusskanal und ein beschädigtes Negativ des abgossenen Rings. Auf der Seitenwand der Form erhielt sich ein weiteres Kanälchen, vielleicht ein Überrest von

dem abgegossenen Gegenstand (?). Auf der Form befanden sich drei Grübchen, zwei von ihnen ausgefüllt mit weißem Metall. Analogien zu den gegossenen Ringen finden wir auf Formen aus frühslawischen Fundstellen in Polen (die Siedlung Szeligi) und in der Ukraine (Zimno). Die Zahl und Qualität der aufgefundenen Gussprodukte aus der 2. Hälfte des 7. Jahrhunderts und aus dem 8. Jahrhundert deuten klar auf einen hochentwickelten Metallguss hin. In unserem Fall sollte man aber auch eine ältere Datierung der Gegenstände in Betracht ziehen, denn an der Fundstelle ist auch latènezeitliche Besiedlung belegt.

Die Siedlung auf Mahulanka kann man auf Grund des gewonnenen Fundmaterials von dem Verlauf der 2. Hälfte des 7. Jahrhunderts bis zur Wende zwischen dem 8./9. Jahrhundert datieren, d. h. in die III. und IV. Phase der chronologischen Gliederung nach G. Fusek.

In geographischer Hinsicht befindet sich Pezinok an der nördlich verschobenen Grenze des Awarerkhaganats. Die Existenz von Tieflandsiedlungen (und -gräberfeldern) ähnlich derjenigen in Pezinok, wie Chorvátsky Grob, Bernolákov oder Bratislava-Vajnory, führte zur Erbauung einer höheren Siedlungsform – des Burgwalls oberhalb von Svätý Jur. Außer Mahulanka kennen wir aus Pezinok auch weitere Stellen mit Belegen der slawischen Besiedlung, z. B. Grinava-Šúrske, das vielleicht gleichzeitig bzw. jünger als Mahulanka war. In die großmährische oder nachgroßmährische Periode fällt auch der Rand eines topfförmigen Gefäßes aus dem Sanktuarium der gotischen Kirche der Mariä Himmelfahrt, etwa 700 m nördlich von Mahulanka entfernt. In diesen Rahmen fallen möglicherweise auch die Keramikfragmente aus der Mladoboleslavská-Str., die etwa 120 m nördlich der Kirche liegt (Abb. 3). Diese Funde belegen vermutlich die Existenz eines jüngeren slawischen Dorfs auf dem Gebiet der Stadt. Das Bestehen einer solchen Siedlung unterstützt auch der slawische Name von Pezinok – Bozin/Bozen. Man hat sogar über die Existenz einer ursprünglichen slawischen – slowakischen Ansiedlung direkt im Zentrum von Pezinok nachgedacht. Das relativ bescheidene Fundmaterial aus der Fundstelle in Pezinok, Flur Mahulanka, lieferte interessante Informationen, die unsere Kenntnis über den Charakter der Besiedlung von Pezinok erweitern. Doch erst eine künftige umfangreichere Forschung auf Mahulanka wird uns in der Zukunft ermöglichen, einen detaillierteren Blick auf die Struktur der hiesigen Siedlung und ihre Entwicklung zu werfen. Und dies gilt natürlich auch für die anderen slawischen Fundstellen in Pezinok.

*Július Vavák,
Malokarpatské múzeum v Pezinku,
M.R. Štefánika 4, 902 01 Pezinok
vavak.j@pobox.sk*